Tore Nesset: *Russiskstudentens beste venn. Elementær innføring i kasuslære*. Oslo: Novus forlag 2011, 144 sider.

Å anmelde ei slik bok i faglitteraturen er som å anmelde ei barnebok i skjønnlitteraturen: Anmelderen har for lengst vokst ut av det lesersegmentet boka er mynta på. Med et hovedfag i russisk i bagasjen, og mange års erfaring med lesning av russiske tekster, stiller man med et ganske annet perspektiv på vanskelighetene og utfordringene i det russiske kasussystem enn det førsteårsstudenten i russisk gjør, og man har gjerne vondt for å minnes eksakt hva man sjøl sleit med da kasusene skulle mestres i studiedagene. Med dette handicapet i mente vil jeg allikevel påstå at dette er en meget bra bok, som holder det tittelen lover: Den kan bli din beste venn som russiskstudent.

Det finnes dog to typer studenter på enkeltspråkfagene. Den ene er lingvisten in spe: Hun/han som har blitt trukket til språket ut av fascinasjon for språket som sådan, som stiller med en særskilt interesse for språkets strukturer, og som gjerne allerede har relativt gode generelle kunnskaper om grammatikk og setningsanalyse. For denne typen student er boka definitivt gefundenes Fressen. Den er et oppkomme av omfattende informasjon om funksjon og bruk av kasusene – alle de små detaljene som får det til å krible i (kommende) lingvistfingre, fra hvordan et subjekt må ta et spesialtilfelle av genitivt kasus hist, til hvordan påsteds-, tilsteds og frastedsadverbialer fordeler seg utover preposisjoner og kasus pist. I tillegg kommer flere lister over viktige verb og preposisjoner med komplementer i ulike kasus, godsaker for studenter som faktisk elsker å pugge slike lister (de finnes, jeg var en av dem).

Men det som virkelig gjør boka til et festmåltid for den unge grammatikknerden, er ikke mengden informasjon i seg sjøl – det kunne et hvilket som helst grammatikkompendium raska sammen – men måten maten leveres og danderes på. Boka er forbilledlig oversiktlig strukturert. Kapittel 2–6 tar utgangspunkt i hver sin syntaktiske funksjon – henholdsvis subjekt, predikativ, objekt, adverbial og attributt – og underinndelinga av disse igjen tar (grovt sett) utgangspunkt i hvordan ulike kasus realiseres i de gitte funksjonene (f.eks. 2.1: subjekt i nominativ; 2.2: logisk subjekt i dativ; 2.3: logisk subjekt i genitiv). Kapittel 7 tar for seg allmenn bruk av preposisjoner (igjen underinndelt etter kasus), og kapittel 8 spesialiserer seg på bruk av preposisjoner i tidsuttrykk. Men til tross for den omfattende tettheten av informasjon i hvert kapittel og underkapittel, så er bokas aller

sterkeste kort hvor kortfatta og konsist, og allikevel tydelig og pedagogisk uavskrekkende, hver informasjonsbunke leveres. Boka er på knappe 140 typografisk sett luftige og lettleste sider, formatet til ei virkelig håndbok, og som altså samtidig klarer å komprimere en stor mengde informasjon på et relativt lett tilgjengelig vis. Informasjon som gis oppsummeres fortløpende underveis (oftest helt på slutten av underkapitlene/kapitlene) i form av konsise regler, f.eks.:

> […]*Predikativregel 1: Ved presensformer av быть$_i$[1] (nullformer og есть$_i$) står predikativet i nominativ.*[…] (s. 32)

> […]*Predikativregel 2:*
> *Ved futurum- og preteritumformer av быть$_i$ står predikativet i nominativ eller instrumentalis.*
> *Er predikativet et substantiv, dominerer instrumentalis, særlig i futurum.*
> *Er predikativet et adjektiv, dominerer nominativ, særlig i preteritum.*[…] (s. 34)

Kapittel 9 fungerer som et oppsummerende appendiks, hvor alle de ovenfornevnte reglene repeteres som ei liste, igjen forbilledlig tro til bokas intensjon om å være ei håndbok. Det samme må sies om et etterfølgende nominelt appendiks, hvor man får repetert lister over verb, adjektiver og preposisjoner som styrer ulike kasus.

Ikke bare gjør dette boka til et perfekt og hendig lite oppslagsverk for den lingvistisk interesserte russiskstudent, men òg for den fullbefarne allmennlingvist, som ikke har lært seg russisk, men som har bruk for en faglig god oversikt over det russiske kasussystem i forbindelse med en komparativ analyse, eller en typologisk sample eller liknende. Studentorienterte oppslags- og innføringsbøker kan være vel så nyttige å ta sin lingvistiske informasjon fra som store, tunge deskriptive grammatikker, så lenge innholdet er faglig etterrettelig (og det er det i dette tilfellet) og man ikke trenger å gå for mye i dybden på det gitte temaet. Som typolog kan jeg dermed også anbefale boka for fagfeller på dette feltet (skjønt man bør ha innsikt i det kyrilliske alfabetet, og ha ei god ordbok o.l. for hånda, for å nyttiggjøre seg/gjengi eksemplene).

Men nå er det jo slik at denne boka ikke kun er ment for nerdene. Den andre typen russiskstudenter er studenter som trekkes mot litteratur, kultur og samfunn, og hvor språket er mer av en nøkkel for å få tilgang til dette. Fungerer boka også for disse brukerne? Jeg vil svare et lett betinga ja til dette. De samme forcene jeg pekte på ovenfor, vil også gjelde for andre

studenter. Bokas lett tilgjengelige stil, fri for det meste av fremmedgjørende fagprat som ville kunnet skremt bort ikke-lingvisten, kombinert med dens konsisitet og tydelighet, vil jeg tro vil være en pedagogisk vinner for alle de segmentene boka er retta mot. Om nå ikke de resterende leserne vil være frista til å fråtse i innholdet på samme måte som fagnerden, så vil bokas håndbokmal kunne fungere ypperlig også for disse brukerne, når de sliter med en oversettelse eller trenger å lese seg opp til grammatikkeksamen.

Den lette betingelsen jeg nevnte ovenfor ligger i bokas innholdsstruktur. Som nevnt er kapitlene inndelt etter forskjellige syntaktiske funksjoner, og tanken bak er at boka skal være spesielt hendig i oversettelse fra norsk til russisk, hvor studenten er tenkt å analysere sin norske utgangssetning og finne de korrekte russiske kasus gjennom håndboka. Men dette fordrer at studenten behersker setningsanalyse, om enn på et veldig enkelt nivå. For den lingvistisk uinteresserte student, som muligens kun har hatt noen timer setningsanalyse på grunnskolen mange år tidligere, kan til og med dette bli ei hindring. Boka prøver å bøte på dette gjennom sitt kapittel 1, som er en introduksjon til grunnleggende setningsanalyse og til de nevnte syntaktiske funksjonene som kapitlene er delt inn etter. Det springende punktet er følgelig hvor godt denne introduksjonen fungerer. Kapittelet er ført i samme kortfatta, konsise og imøtekommende stil som resten av boka, noe som delvis er en force også her, men det spørs om ikke det blir en *for* kort omtale av et såpass abstrakt tema. Et svakt punkt i så måte er diskusjonen av objekter (s. 19). Studenten blir her lært teknikker for å finne hvilke ledd som fungerer som direkte og indirekte objekt, men verbenes grunnleggende inndelig i intransitive, (mono-)transitive og ditransitive verb, og at syntaktiske funksjoner er avhengig av argumentstruktur, blir ikke nevnt med et ord. Dessverre er reglene også formulert på en så kortfatta måte at dette kan lure studenten til å tro at *alle* verb tar direkte og indirekte objekter, og hvor en uheldig student da kan ende opp med å lete etter slike setningsledd der de ikke finnes. Gjennom prøving og feiling vil en iherdig student ta poenget etter hvert, men med en noe grundigere gjennomgang i kapittel 1 kunne den slags kjedelige misforståelser unngås. Omtalen av adverbialer inneholder potensielt sett samme felle, og diskusjonen av uselvstendige og selvstendige verb (hvor studenten skal penses inn mot å identifisere et predikativ) kunne fortjent en advarsel mot bruk av 'være' og 'bli' som hjelpeverb i passivkonstruksjoner som potensiell feilkilde.

Gjennom øvelse (og utdypende informasjon om setningsanalyse fra kilder utenfor boka), så vil dette allikevel være ei overkommelig hindring,

og dermed ikke et graverende problem for boka. På det generelle plan er det heller ikke så mye annet negativt å peke på – det eneste måtte være bokas undertittel, ”Elementær innføring i kasuslære”, som kanskje burde vært litt mer spesifikt formulert. Boka drøfter nemlig kun kasusenes funksjonelle natur og deres syntaktiske distribusjon. De russiske kasusenes morfologiske form, som volder studentene vel så mye bry, blir overlatt til andre bøker. Dette valget av fokus er ikke negativt i seg sjøl, men det kommer ikke eksplisitt fram av tittelen og kan potensielt lure en håpefull student til å tro at hun/han kan sette seg ned og pugge kasusparadigmer når han/hun kommer heim fra bokhandelen.

Det er først på detaljnivå at de mer kritikkverdige punktene dukker opp. Dem er det ikke så mange av, og de dreier seg i det store og hele om problemstillinger som er blitt oversett i diskusjonen, men det er enkelte av disse overseelsene som er såpass grove at man ikke kan unngå å påpeke dem.

Først og fremst gjelder dette omtalen av tallordenes kasussyntaks. Blant russisister er det velkjent at tallord er et av de mest komplekse temaene russisk grammatikk har å by på. I lys av dette er det særdeles merkelig at tallordene er avspist med knapt mer enn et avsnitt (S. 90–91). Her påpekes det at tallordene *dva*, *tri* og *četyre* (’to’, ’tre’ og ’fire’) styrer det talte substantiv i genitiv entall, at tallord fra *pjat´* (’fem’) og oppover styrer genitiv flertall, og at et adjektiv skal stå i genitiv flertall fra *dva* og oppover. Alle disse observasjonene er korrekte, men i flere tilfeller kun til et visst punkt, og de lar mye viktig forbli usagt.

Et spesielt viktig poeng er at tallordfrasene kun oppfører seg slik det er angitt ovenfor, om frasen står i nominativ eller akkusativ. Om tallordfrasen står i et oblikt kasus, så tar det talte substantivet samme kasus som tallordet sjøl. I (1a–b), hvor tallordfrasen som sådan står i nominativ, så får vi eksemplifisert genitivstyring av det underliggende substantivet, men i (1c), hvor hele tallordfrasen står i instrumentalis (pga preposisjonen *s*), så må både tallord og substantiv stå i instrumentalis. Merk også at i dette tilfellet står i substantivet i flertall, og ikke i entall, til tross for tallordet ’to’. En annen faktor som burde vært nevnt eksplisitt, er at sammensatte tallord høyere enn fem, som slutter på tallene *dva*, *tri* og *četyre*, styrer genitiv entall på samme måte som *dva*, *tri* og *četyre* gjør når de står alene (jf. (1d)). Slik det står formulert i boka (”[…]*Fra пять*[pjat´] *og oppover brukes genitiv flertall av substantivet.*[…]” (s. 90)), så kan en forledes til å tro at genitiv flertall skulle vært brukt også her. Endelig tar tallordet *odin* (en), og alle

sammensatte tallord som slutter på dette, nomenet i nominativ (eller eventuelle andre kasus som tallordfrasen måtte stå i), jf. (1e).

(1) a. dva volk-a
to ulv-GEN.EN
'to ulver'

b. pjat´ volk-ov
fem ulv-GEN.FL
'fem ulver'

c. s dvumja volk-ami
med to.INST ulv-INST.FL
'med to ulver'

d. dvadcat´ dva volk-a
tjue to ulv-GEN.EN
'tjueto ulver'

e. dvadcat´ odin volk
tjue en ulv(NOM.EN)
'tjueen ulver'

Mer kunne vært nevnt om tallordsyntaks, men jeg vil kun påpeke én ting, som vedrører et annet utelatt tema: I russisk spiller forskjellen på animata og inanimata en viktig rolle i kasussystemet. Hankjønnsord i entall, og substantiver generelt i flertall, har en akkusativ som sammenfaller med nominativen om ordet er inanimat, men har en akkusativ med sammenfall med genitiv om ordet er animat. Nesset har valgt å behandle dette fenomenet som en del av det morfologiske formverket, som spesialtilfeller av akkusativ i substantivenes bøyningsparadigmer, og har følgelig stort sett utelatt temaet fra boka. Det finnes argumenter både for og imot å behandle dette fenomenet som et formelt avvik, og gitt denne gråsona virker det som et uklokt valg å ignorere temaet. For eksempel begrenser ikke den genitivsaktige akkusativen seg til substantivet alene, men også eventuelle adjektiver og determinativer som står til substantivet, må ta en form som sammenfaller med genitiv (2a). Når det gjelder koplingen til tallordsyntaks, så vil enkle tallordsfraser i objektsposisjon, med et animat (i alle fall humant) substantiv, ha genitivs form på både tallord og substantiv, d.v.s. på samme måte som en tallordsfrase med oblikt kasus får kasussammenfall på begge ord (2b).

(2) a. ja vstretil star-ogo čelovek-a
jeg møtte gammel-GEN.EN.M person-GEN.EN
'Jeg møtte en gammel mann.'
b. ja vstretil dvukh krasiv-ykh devušek-0
jeg møtte to.GEN pen-GEN.FL jente-GEN.FL
'Jeg møtte to pene jenter.'

Som introduksjonsbok og håndbok har boka som eksplisitt linje å ikke diskutere marginale fenomener av kasusbruk, men slike eksempler som dette, på bruk av tallordsfraser i oblike kasus, og av animate objekter modifisert av adjektiver og tallord, er ikke perifere fenomener i faktisk språkbruk, men noe som studentene er garantert å støte på svært ofte i oversettelser og tekster, og her svikter boka i å gi nødvendig informasjon.

En annen uheldig utelatelse har blitt gjort i kapittelet om objekter og gjelder de russiske verbene for 'å lære': *učit´*$_i$ (ditransitivt og monotransitivt) og *učit´sja*$_i$ (bare monotransitivt). Disse er ikke omtalt i det hele tatt, enda de er svært sentrale verb, som det i tillegg er høyst sannsynlig at en student/elev ofte vil ha bruk for, og som har en meget spesiell kasustildeling til sine objekter/komplementer. Monotransitive *učit´sja*$_i$ tar sitt komplement i dativ (3a). *Učit´*$_i$ i ditransitiv bruk tar undervisningstemaet i dativ og den benefaktive eleven i akkusativ (3b):

(3) a. ja učilsja russk-omu jazyk-u
jeg lærte russisk-DAT.EN.M språk-DAT.EN
'Jeg lærte (meg) russisk.'
b. on menja učil russk-omu jazyk-u
han meg.AKK lærte russisk-DAT.EN.M språk-DAT.EN
'Han lærte meg russisk.'

Ikke minst det ditransitive verbet er en potensiell felle for russiskstudenten, all den tid man kunne være frista til å tildele dativ til det benefaktive argumentet etter modell fra andre ditransitiver. En ytterligere potensielt villedende faktor er at *učit´*$_i$ også kan brukes monotransitivt i betydninga 'lære seg/pugge noe', men tar da læringsobjektet i akkusativ. Kasustildelinga i den ditransitive bruken er i tillegg et avvik fra bokas generelle regler for kasustildeling (d.v.s. reglene for å spore direkte og indirekte objekter (s. 19) tilsier at eleven her er indirekte objekt, og Objektregel 8 (s. 71) sier at

indirekte objekter står i dativ), og burde følgelig være desto mer viktig å nevne eksplisitt.

De ovenfornevnte utelatelsene er nok de mest kritikkverdige. Deretter finner man en håndfull overseelser som nok befinner seg litt mer i periferien, men alt i alt veies disse overseelsene opp av at boka ellers er en gullgruve av detaljert informasjon, som tidligere nevnt. Å rose enkeltdetaljer i boka blir egentlig ikke nødvendig – det er mengden av dem, og den generelt fine tilnærminga og presentasjonen av dem, som er det rosverdige – men jeg vil allikevel spesielt rose ideen om å skrive et eget kapittel om tidsuttrykk. Dette er et kanskje et ekstra krevende og detaljrikt felt å lære seg for studentene, og derfor fint å få presentert for seg – jeg lærte sjøl et par ting jeg ikke hadde fått med meg i studiedagene av å lese dette kapittelet.

Til slutt et lite hjertesukk: Hvorfor må alle studentoppslagsverk i russisk grammatikk illustreres med ei russisk kirke med løkkupler på omslaget? (Christensen 1996, Mathiassen 1996 og også denne boka.) Omslagsbildet er pent, men altså noe fantasiløst. Det bør det gjøres noe med når det skal lages nyopptrykk av *Russiskstudentens beste venn*, for at den fortjener nyopptrykk, og å forbli en del av norske russiskstudenters håndbagasje, er jeg ikke i tvil om.

Note

1. *Быть* er det russiske kopulaverb. *Есть* er en presensform av dette. Kyrilliske bokstaver er her kun brukt i sitater fra boka, ellers er alle russiske eksempler translitterert. Den indekserte i-en etter verbene markerer verbets aspekt som imperfektiv.

Referanser

Christensen, Annie 1996: *Russisk grammatikk*. Århus: Akademisk forlag.

Nesset, Tore 2010: *Russiskstudentens beste venn – elementær innføring i kasuslære*. Oslo: Novus forlag.

Mathiassen, Terje 1996: *Russisk grammatikk*. Oslo: Universitetsforlaget.

Pål Kristian Eriksen
Agnefestveien
Rosfjord
NO-4580 Lyngdal
E-post: pal.k.eriksen@ntnu.no